

DIN LUMEA ELITELOR BĂNĂȚENE. DIPLOMA ȘI SIMBOLISTICA BLAZONULUI ACORDAT PROTOPOPULUI CONSTANTIN ATHANASIEVICS

Patricia GHEMEȘ

Ministerul Afacerilor Externe
Institutul Diplomatic Român

*«La connaissance du blason est la clef de l'histoire de France»,
a dit Gérard de Nerval; c'est la vérité*

Banatul istoric, delimitat de hotarele sale naturale, ajunge în anul 1718 sub stăpânirea Imperiului Habsburgic, stăpânire consfințită prin pacea de la Passarovitz. Dar, o dată cu încheierea acestei păci, se readuce în discuție încorporarea Banatului la Ungaria conform vechilor privilegii ale epocii medievale¹. Dacă prin diploma din 29 august 1457 a regelui Ladislau V Postumul, emisă la cererea unor nobili și cnezi locali drept rasplată pentru apărarea vadurilor Dunarii împotriva incursiunilor otomane, se stabilea ca pe teritoriul celor opt districte bănățene românești să nu se mai dea moșii și sate străinilor, districtele să nu mai fie despărțite ori dăruite cuiva², după aproape trei secole această situație va fi radical diferită. Vânzarea bunurilor fiscale din Banat este inițiată încă din anul 1775 când guvernatorul Brigido propune vânzarea moșiilor, la 25 octombrie 1777 împărăteasa Maria Tereza anunțând Administrația Banatului că este de acord cu vânzarea bunurilor erariale, numeroasele războaie purtate de statul austriac obligând monarhii să treacă la vânzarea domeniilor statului din Banat, acesta având statut de domeniu al Coroanei și Camerei Imperiale.

Cumpărătorilor de domenii li s-au promis mai multe facilități la achiziționarea acestora, permițându-li-se acte de donație și de înnobilare cu toate drepturile și avantajele pe care le au stările privilegiate din țară, cumpărătorii reușind astfel să se stabilească pe noile domenii indiferent de religie sau naționalitate. După decesul împărătesei, în cadrul ședinței comitatense din data de 1 noiembrie 1780 ținută la Lugoj, noilor autorități li se aduce la cunoștință doleanța și promisiunea în același timp, din partea împăratului Iosif al II-lea, de a respecta libertățile și privilegiile nobilimii maghiare. Revenirea la organizarea comitatensă din Ungaria urma să fie realizată prin vânzarea domeniilor fiscale nobilimii maghiare, astfel fiind rezolvată lichidarea autonomiei Banatului și integrarea în structurile de stat maghiare. Însă, în anul 1781, fără să țină cont de protestul nobilimii maghiare, Iosif al II-lea ordonă cumpărarea ca „bunuri clasificate” a domeniilor prin licitații la care era permisă participarea nu doar a nobililor, dar și a altor persoane, indiferent de originea etnică sau apartenența religioasă³. Noii proprietari deținători

¹ Șipoș 2002–2003, p. 383–433.

² Vinulescu 1936, p. 3–4.

³ Szentkláray 1879, p. 405.

de domenii astfel dobândite, intrau în rândul nobilimii. Între anii 1781–1782 prin vânzarea la licitație publică, au fost vândute 56 de domenii din Banat⁴. Apariția acestei noi nobilimi în Banat nu a anulat preponderența Camerei asupra proprietății funciare, la data de 5 martie 1784 împăratul Iosif al II-lea emițând un ordin de încetare a vânzării acestor domenii.

Printre noii înnobilați pe vremea împăratului Iosif al II-lea s-a numărat și familia lui Eftim Athanaszievich de Valiapaji, senator de Novisad, înnobilită la data de 26 iulie 1792⁵. (vezi fig.1.) Confuziile cu familia protopopului Constantin Athanasievics au fost frecvente în decursul vremii. Înnobilarea lui Constantin Athanasievics, protopop ortodox de Lugoj și consilier al curții de apel din comitatul Caraș se face la Viena în 10 februarie 1804, conform Diplomei de înnobilare cu blazon, publicată în Cărțile regale⁶. Recunoașterea nobilității se va face în urma cererii depusă autorităților comitatense de către Ioannes Athanasievics din Lugoj, privind atestarea calității sale de nobil, Lugoj 18 martie 1807⁷. Liniile de descendență ale acestei familii s-au păstrat neîntrerupt, întreaga colecție de documente originale păstrate până în prezent în posesia acestora reprezentând o reală valoare istorică. Alături de diploma de înnobilare și blazonul conferit de împăratul Francisc I (vezi fig.2), familia păstrează un document inedit intitulat *Cronica de familie scrisă de Sofia Athanasievici în anul 1928*. Toate aceste noi izvoare completează datele publicate de Áldásy Antal⁸, Andrassy Gyula⁹ și Nagy Ivan¹⁰. Despre originile acestei familii, Sofia Athanasievics menționează în cronica sa faptul că sunt macedoromâni și s-au refugiat în Banat datorită conflictelor cu turcii. O sintetică descriere a diplomei de înnobilare regăsim în lucrarea lui Andrassy Gyula, *Cărțile heraldice din Ungaria* (Liber armorum hungariae):

*îAtanasievici Constantin, protopop ortodox de Lugoj, și consilier al tablei regești din comitatul Caraș, și soția Maria Bogdanovici, împreună cu copii: Ștefan, protopop de Caransebeș și soția Suzana Ioanovici, nobilă de Șakabent și nepoții născuți Iuliana și Marta, apoi Ioan, locuitor din Lugoj, Constantin elev, Petru, paroh în Lugoj, și soția Maria Georgevici împreună cu nepoata Marta; apoi ficele Iuliana, măritată Isac Nicolae, Rebeca și Catalina. Documentul menționează că înnobilarea s-a făcut de către regele Francisc I, în Viena, la 10 februarie 1804*¹¹.

Date mai complete privindu-l direct pe Constantin Athanasievici sunt publicate de Nagy Ivan în lucrarea sa referitoare la istoria familiilor nobile și genealogia acestora, intitulată *Anuarul de istorie a familiei. Cu heraldică și tabele genealogice*, apărută la Budapesta în anul 1899, acesta precizând inclusiv motivul înnobilării protopopului Constantin Athanasievics: „A avut merite că a reușit la 1797 să întoarcă mai mulți tâlhari care se ascundeau în codrii comitatului, la dreapta credință aceștia devenind cetățeni cinstiți”¹².

Volumul 7 (1801–1825) al Almanahului Bibliotecii Muzeului Național Maghiar, colecție elaborată de Áldásy Antal, referitoare la diplomele familiilor nobile și blazoanele conferite, reia

⁴ Suciu 1968, p. 26.

⁵ Diploma de înnobilare publicată în *Cartea Regală*, nr. 56, 1792, p. 209–213 (cu o miniatură reprezentând blazonul, la începutul textului).

⁶ Diploma de înnobilare publicată în *Cartea Regală*, nr. 61, 1804, p. 309–313, (cu o miniatură reprezentând blazonul, la începutul textului). Link: <https://archives.hungaricana.hu/en/libririigii/>, pagină consultată în data de 6 februarie 2016.

⁷ Serviciul Județean Timiș al Arhivelor Naționale (în continuare se va cita: SJAN Timiș), *Fond Prefectura Județului Severin, Fond Prefectura Județului Severin, Inv.1776, Dosare (ani extremi 1776–1849)*, dosar 1/ 1807.

⁸ Áldásy 1941, p. 87–88.

⁹ Andrassy 1913, p. 21, planșa 38 la p. 221.

¹⁰ Nagy 1899, p. 106.

¹¹ Andrassy 1913, p. 43.

¹² Nagy 1899, p. 106.

aceleași date publicate de Andrassy Gyula: „*acest Atanasievics Constantin funcționa de mai bine de 20 de ani ca protopop de Lugoj, totodată ocupându-se și de organizarea învățământul primar*”¹³.

Argumentul lui Ioan Cavaler de Pușcariu pentru a include familia nobilului Constantin Athanasievici în lucrarea sa *Date istorice privitoare la familiile nobile române, Vol. I-II, Sibiu, 1892–1895*, este religia ortodoxă. Chiar dacă Pușcariu menționează corect familia¹⁴: „*Comitatul Caraș, districtul Lugoj, Athanasievics din Lugosiu*” data înnobilării este incorectă, înnobilarea făcându-se în anul 1804 și nu în anul 1802 cum greșit menționează autorul¹⁵.

Blazonul acordat familiei Athanasievics, odată cu diploma de înnobilare (vezi fig. 2.), este descris în limba latină în textele mai sus menționate, dar și în lucrarea lui Áldásy Antal (Volumul 7/1801–1825 al Almanahului Bibliotecii Muzeului Național Maghiar. II. Documente de Heraldică):

*Scutum videlicet militare erectum quadripartitum, prioré ac posteriore sui parte coeruleum, gruem, vigilantiae symbolum, dextro pede elevato lapidem tenentem, dextrorsumque conversum exhibens. Secunda vero ac tertia parte argenteum, tres arbores virides, intermedia eminentiori, e solo excrescentes continens. Scuto incumbit galea tornearia, coronata clathrataque seu aperta, purpura suffulta, auro reducta, torque ac monili circumdata, situ ad dextram obliquo nobilibus propria, e qua leo aureus, lingua rubicunda exerta, caudaque post tergum sinuatim proiecta, pedum dextris falcibus frameam stringens inter iugum alarum aquilinarum nigrarum lumborumtenus emergit, laciniis hinc argenteis et coeruleis, illinc vero viridibus et itidem argenteis, a cono galeae in scuti latéra large defluentibus, scutumque ipsum decenter ac venuste exornantibus*¹⁶.

Descrierea heraldică: Scut francez modern, dreptunghiular, cu talpa în acoladă, scartelat: 1–4) pe albastru o barză naturală, redată din profil, spre dreapta, ținând cu ghearele piciorului drept, ridicat, o piatră de aur, simbolul vigilenței; 2–3) pe argint, pe o terasă verde, trei copaci naturali, cel din mijloc mai înalt. Scutul, așezat cu vârful pe o pardoseală formată din dale dreptunghiulare cărămizii cu vinișoare negre și galbene, este timbrat de un coif de argint, căptușit roșu, cu grilele, lăntșorul și marginea de aur, tarat $\frac{3}{4}$ spre dreapta, din vârful căruia pornesc în jos, pe flancurile scutului, lambrechini sub formă de frunze de acant, la dreapta argintii și albaștri, la stânga argintii și verzi. Coiful este surmontat de o coroană deschisă, cu trei fleuroane, de aur, încrustată cu patru perle, trei rubine și trei safire. Cimier: un leu de aur, limbat și armat roșu, redat pe jumătate, ținând în laba dreaptă anterioară, o sabie de argint, cu lama curbă, înzestrată de aur, flancat de două semi-zboruri negre. Deasupra se vede cerul albastru, iar în fundal o câmpie aurie, copaci și munți. Compoziția heraldică este inclusă într-un cadru rectangular auriu, dotat, în partea de sus, cu un baldachin purpuriu ornat, pe margini, cu motive florale, vegetale și franjuri aurii. Pe marginea superioară a ancadramentului broșează trei scuturi împodobite, pe exterior, cu ornamente baroce, de asemenea, aurii: 1) pe centru, un scut mai mare, oval, despicat, având la dextra, pe roșu, patru fascii de argint, iar la senestra, pe roșu, o cruce de Lorena de argint, ieșind dintr-o coroană antică, cu trei fleuroane, de aur, așezată pe vârful unui deal verde, cu trei vârfuri, cel din mijloc mai înalt; scutul este timbrat cu coroana Sfântului Ștefan, de aur (*stema Ungariei*); 2) pe dreapta, un scut rotund, albastru, încărcat cu trei capete de leopardi, încoronate, de aur, poziționate 2:1 (*stema Dalmației*); 3) pe stânga, un scut, de asemenea, rotund, în tablă de șah, cu carouri alternând argint și roșu, pe șase rânduri și patru coloane (*stema Croației*).

¹³ Áldásy 1941, p. 88.

¹⁴ Cavaler de Pușcariu 1892, p. 46.

¹⁵ Cavaler de Pușcariu 1895, p. 6.

¹⁶ Áldásy 1941, p. 87–88.

Blazonul, afirma Viconte de Magny¹⁷, este o poveste vie și animată, e rezultatul secolelor trecute, în care timpurile moderne văd ilustrarea faptele de arme și vitejie, în aceste însemne relevante, în aceste simboluri totul capătă un sens, o cauzalitate, un scop, un motiv pentru *a fi*.

Opinia unor specialiști ce consideră scartelarea scuturilor (pentru scartelarea în cruce, în cazul blazonului descris mai sus, se pot utiliza și termenii de *écartelé*¹⁸ sau *quarterly*¹⁹) specifică familiilor reunite prin căsătorii nu este în acest caz valabilă. Stema, în cazul nostru, este o stemă de familie, cu rol de a distinge această familie de alte familii nobile. În cazul blazonului în discuție lipsesc figurile heraldice de tipul pieselor onorabile de prim ordin, scutul scartelat fiind încărcat cu **mobile** alcătuite din **figuri naturale din lumea păsărilor** cartierele 1–4 și **figuri naturale din lumea plantelor** în cartierele 2–3.

Spre deosebire de Țara Românească sau Moldova, unde conducătorii nu aveau obiceiul de a conferi titluri nobiliare de tip occidental și, implicit, însemne heraldice aferente acestor titluri²⁰, în Transilvania și Banat situația este mult diferită. Aceste teritorii românești se remarcă prin încadrarea de timpuriu în sistemul heraldic occidental²¹, prin cucerirea maghiară și aria de influență catolică. Atât Gabriel Bathory, cât și Gabriel Bethlen, Gheorghe Racoczy I și ulteriorii principii suverani au acordat numeroase diplome de înnobilare însoțite de blazon, existența acestora perpetuă în timp, pe parcursul mai multor secole, reprezentând o realitate istorică, socială și politică. În secolele XV–XVII înnobilările pentru merite militare acordate și celor care nu erau de origine nobilă apare ca o necesitate, de compensare psihologică pentru cei ce contribuiau la apărarea integrității teritoriale, mecanism subtil folosit de principii transilvăneni ce erau puși în situația de a-și procura forța militară necesară.

Districtul Lugoj, învecinat în secolul al XVIII-lea cu districtul Lipova în N, la est cu principatul Transilvaniei și la sud cu districtul Caransebeșului, se caracteriza prin toate formele de relief. Pe întreg teritoriul districtului se afla pădure ce ocupa în anul 1774 aproape 50% din suprafață.²² Cel mai important curs de apă, râul Timiș, forma pe traseul său numeroase ostroave, cel mai mare dintre acestea fiind situat în dreptul localității Beliș din apropierea Lugojului. Bogata rețea hidrografică și nenumăratele ostroave permiteau dezvoltarea unei faune bogate în care se remarcă păsările acvatice de talie mare. Simbolistica din compoziția stemei (blazonul) acordată cu ocazia înnobilării lui Constantin Athanasievics stabilește astfel strânse raporturi între ideologie, realități sociale și heraldică.

Heraldica este, mai presus de toate, în esență, un limbaj figurativ – scrie Giuseppe Dalla Torre²³ – stemele amintind un fapt glorios, de aceea, blazonul devine un „semn”, specific familiei, ilustrat specific. Dar, interpretarea și decodificarea simbolurilor reprezintă o direcție nouă de cercetare ce presupune un studiu interdisciplinar ce corelează heraldica și istoria mentalităților. Ar fi oarecum forțat să integrăm stema acordată lui Constantin Athanasievics în categoria de armorial „vorbitor” (*armes parlantes*)²⁴ neexistând corelarea compoziției scutului cu numele familiei. Însă, putem observa corelarea între semnificația compoziției scutului și motivul pentru care i s-a acordat înnobilarea protopopului Constantin Athanasievics (un fapt glorios din trecut) și anume:

¹⁷ Palizzolo Gravina Vincenzo 1871–1875, p. 5.

¹⁸ Strudza Săucești 1974, p. 34.

¹⁹ Berry 1828, p. 521–522.

²⁰ Cernovodeanu 1977, p. 40.

²¹ Căzan 1996, p. 131.

²² Ehrler 1982, p. 73.

²³ Bascapè/ del Piazzo/ Borgia 1999, p. 5.

²⁴ Strudza Săucești 1974, p. 141.

...în anul Una mie şaptesute nouăzeci şi şapte, când cete de tâlhari de drumul mare, acţionează fără temeritate contra binelui public, încat şi pe doi Magistrati ai comitatului trimişi în cauze oficiale, i-au rapit în padure, cu dispreţul neîndoiios al vieţii sale şi cu o dexteritate extraordinară i-a înduplecat şi convins ca pe cei doi Magistrati nu numai să-i elibereze sănătoşi ci abdicând de celelalte cete de haiducie (sălbăticie să se întoarcă la viaţa cinstită, le-a făcut în mod credincios şi constant Casei Noastre de Austria şi Regatului Coroanei Noastre Ungare şi le va depune şi în viitor cu aceiaşi credinţă şi tărie de caracter despre care am primit mărturii tari şi credincioase²⁵...

Asocierea smalţului albastru cu imaginea cocorului / berzei, regăsită în heraldica maghiară a secolului al XVII-lea²⁶ (**vezi fig.3.**) este reprezentată ca atare şi de Georg Andreeas Bockler în lucrarea sa intitulată *Ars Heraldica*, apărută în anul 1688²⁷. Interpretarea cocorului/berzei ca **simbol al vigilenţei**, în cazul în care apare reprezentată pe smalţ albastru, având piciorul drept ridicat, ţinând în gheare o piatră, este agreeată de mai mulţi autori cum ar fi Victor M. Bouton²⁸ în *Nouveau traité des armoiries ou La science et l'art du blason expliqués* (**vezi fig.4.**) şi H.Gordon de Genouillac²⁹ în *L'art Heraldique*.

Ar fi incorectă interpretarea prin generalizare a semnificaţiei berzei cu piciorul ridicat şi piatra în gheare, aşezată doar pe smalţ albastru, ca **simbol al vigilenţei** deoarece apar şi alţi heraldişti care asociază acest tip de reprezentare cu vigilenţa, indiferent de culoarea câmpului pe care este amplasată mobila heraldică din lumea păsărilor, cum ar fi Jouffroy D'Eschavannes³⁰ în *Traité complet de la science du blason*.

În cazul blazonului acordat odată cu diploma de înnobilitare familiei Athanasievici, donatorul ne oferă în textul diplomei şi explicaţia a ceea ce simbolizează o parte din mobilele heraldice: „...prioré ac posteriore sui parte coeruleum, gruem, vigilantiae symbolum, dextro pede elevato lapidem tenentem, dextrorsumque conversum exhibens...³¹”

Heraldica, fenomen dual, social şi artistic, se corelează cu determinaţiile geografice ce impun de la sine utilizarea unor imagini strâns legate de flora şi fauna unei regiuni. Dacă în perioada medievală ţinem cont de faptul că simbolistica constituia un limbaj figurat, nu ne va fi greu să înţelegem de ce peste 60% din inventarul imaginilor heraldice sunt reprezentări simbolice ale animalelor sau păsărilor specifice faunei ce a născut o mitologie păgână, perpetuată parţial şi după creştinare³².

Smalţul³³ heraldic **albastru** face parte din categoria culorilor de bază, despre care Menestrier menţionează în lucrarea sa: „Aurul, argintul, roşu, albastrul, verdele şi negrul au fost totdeauna culorile de care s-au folosit acei care au vrut să se distingă în rândurile armatelor³⁴”.

Semnificaţiile culorii albastre sunt deosebit de complexe. Josephus Flavius, istoric de cultură ebraică religioasă, autor al operei în 21 de volume, finalizată în anul 93 e.n. intitulată: *Bellum Judaicum* (Antichităţi Iudaice) atribuie culoarea albastră **voalurilor tabernacolului**³⁵, traduce-

²⁵ Diploma de înnobilitare şi blazonul în original din *Colecţia particulară a descendenţilor direcţi ai familiei nobiliare Athanasievici Bejan*, mss., f. 3.

²⁶ Diplomă cu blazon acordată lui Stephano Pataky de împăratul Leopold I, la data de 21 iulie 1622, publicată în *Revista Genealogiai Füzetek*, apărută la Cluj, An.1903, nr.4, p. 55.

²⁷ Bockler 1688, p. 112, planşa 18, poziţia (ii), descrierea acestei asocieri se face de autor la p. 121.

²⁸ Bouton 1887, p. 440, fig.670.

²⁹ de Genouillac 1889, p. 67, fig.100.

³⁰ D'Eschavannes 1880, p. 131.

³¹ Diploma imperială din 10 februarie, anul 1804 – f. 4v, mss original.

³² Pastoreau 1976, pp. 32–35.

³³ Termenul generic de smalţuri (*émaux*) este folosit pentru culorile folosite în heraldică, deoarece, la originea lor, cu aceste culori se vopseau stemele pe arme, vase de aur şi argint, scuturi metalice, mobile.

³⁴ Claude/ Menestrier 1662, pp.4 –5.

³⁵ J.Flavius, Book III, Chapter 6.

rea din ebraică a cuvântului albastru תֵּלֶחֶת (Tekhelet) desemnând **perfectiunea**. Pentru înalții prelați inițiați în marile mistere, unele dintre piesele vestimentare purtate cu ocazia ritualurilor erau de culoare albastră. Egiptenii atribuiau culoarea albastră trupului zeității Amun, considerând această culoare sacră. Babilonienii își înveșmântau idolii în albastru, în China antică aceeași culoare e atribuită divinității, deoarece se compune din cele două culori: negru/simbolul întinericului și roșu/simbolul strălucirii, principiului masculin în completarea celui feminin, albastrul fiind considerat a rezulta din amestecul perfect al celor două principii (pasivul și activul). Hindușii i-au consacrat această culoare zeului Vishnu. Printre creștini, în perioada medievală, albastrul e considerat **emblema imortalității**, așa cum roșul corespunde dragostei divine, Frédéric Portal afirmând în eseul său³⁶, faptul că această culoare simbolizează **perfectiunea, speranța și echilibrul/justiția**³⁷ iar Weale în traducerea sa din capitolul *Symbolic Colors*³⁸ spune „**albastrul, culoarea cupolei domului**, în limbajul divin este simbolul adevărului etern, în limbajul consacrat cel al imortalității iar în limbajul profanilor al fidelității”. Ambii autori atribuie diferite înțelesuri culorii albastre în cele trei limbaje: cel divin, cel sacru (consacrat) și cel profan. Remarcăm separarea modalității de exprimare (limbaje diferite) dar și a capacității de înțelegere a semnificațiilor din partea celor trei categorii: inițiații, corpul înalților prelați și marea masă sau profanii. O organizație de inițiați nu-și poate dezvălui direct secretele deoarece ele sunt legate de nivelul de înțelegere și stadiul de trezire a conștiinței fiecărui inițiat. Secretul inițiativ este greu de pătruns de profani pentru că inițierea este singura ce dă cunoașterea acestuia. Acest „secret” va fi perceput de fiecare inițiat în mod diferit, în funcție de limitele propriei sale gândiri³⁹. De aceea, în masonerie, primele trei grade se mai numesc și **grade albastre**⁴⁰ fiind în concordanță cu simbolismul lojei din aceste grade. Culoarea albastră apare predominantă și la gradul 19 (Mare Pontif) în RSA⁴¹, considerându-se simbolul fidelității și încrederii între frați. Și în prezent albastrul și albul sunt două culori de bază în cromatica decorațiunilor de lojă.

Denumirea smaltului albastru din heraldică sau **azur** are la origine cuvântul din limba arabă **azul**, folosit pentru descrierea culorii cerului, dar și pentru descrierea pietrei prețioase **safir**⁴² din armoriale. Nu în ultimul rând albastrul este atribuit sângelui de viță nobilă și bijuteriilor princiare (safir).⁴³ La druizi albastrul simboliza **adevărul**, candidații pentru inițiere purtau robe în care erau asociate **albastrul, verdele și albul**. Întâmplător sau nu, aceste trei culori se regăsesc în compoziția scutului blazonului conferit lui Constantin Athanasievics.

Pe câmpurile de argint ale scutului scartelat în cartierele 2 și 3 regăsim **figuri mobile din lumea plantelor – arbori**⁴⁴, cu trunchiul în alt smalt ca restul arborelui (**futes**⁴⁵), în cazul nostru se distinge culoarea coroanei arborelui în **smalt verde** – sau **un arbore de sinople** potrivit heraldicii franceze. În număr de trei, arborii cu coroana înverzită sunt așezați pe aceeași linie, la nivelul rădăcinilor, însă au înălțimea coroanelor diferită, arborele situat în mijloc având o înălțime mai mare decât cei situați la extremități (**vezi fig.5**.)

Putem vorbi de un armorial **de funcție** aluziv în cazul ocupației celui înnobilit, necesitând o decodificare complexă, prin prisma faptului că sunt recunoscute ca **simboluri ecleziastice**

³⁶ Baron de Portal 1837, p. 143–165.

³⁷ Palizzolo Gravina 1871–1875, p. 12.

³⁸ Weale 1845, p. 17–19

³⁹ Manea 2016, p. 21.

⁴⁰ Mackey 1914, p. 109–110.

⁴¹ Ritul Scoțian Antic.

⁴² Berry 1828, p. 122.

⁴³ Le Caron 1495, ms. R 20/94

⁴⁴ Strudza Săucești 1974, p. 78.

⁴⁵ Strudza Săucești 1974, p. 78

ramurile de măslin verde⁴⁶. Determinarea perioadei exacte de transformare a simbolurilor sacre în figuri simbolice sau heraldice nu este posibilă în prezent, atât pentru lipsa unui repertoriu cronologic-simbolic, cât şi din cauza faptului că fenomenul a avut loc în secolul al XIII-lea, în diferite teritorii şi nu în acelaşi timp. În secolul XIV la primele scuturi ecleziastice – cu excepţia celor ale Papilor – nu exista ornamentare exterioară sau însemne /simboluri de demnitate.⁴⁷ (vezi fig. 6.) Fresca reprezentând blazonul Papei Grigore al XIV-lea, situată în sala principală a Castelul Spoleto din Italia, respectă caracterul aluziv al stemei, având în cartierele 2–3 elemente mobile arbori, având coronamentul în smalt sinople.

Şi în cazul blazonului acordat protopopului Constantin Athanasievics stema este o reflectare nemijlocită a realităţii sociale, înnobilarea sa având loc ulterior obţinerii gradului ecleziastic de protopop. Atât în principatul autonom al Transilvaniei, cât şi în Țările Române, vom regăsi realităţi sociale şi politice ce nasc o heraldică proprie, în cazul regatului maghiar blazoanele având caracter esenţialmente naturalist, inspirându-se din realităţi sociale⁴⁸.

Culoarea *verde/sinople*⁴⁹ a coronamentului arborilor aminteşte de cucerirea cetăţii Sinope (port la Marea Neagră) în anul 1214, apărută cruciaţilor ca o oază de verdeaţă⁵⁰. Menestrier face referinţă în lucrările sale la un manuscris în limba latină din anul 1400, ce descrie semnificaţia culorii şi originea acesteia: „*Synoplum utrumque venit de urbe Synopli, et est bonum; aliud viride, aliud rubicundum. Viride Synoplum seu synopum dicitur Paphlagonicus tonos, et rubicundum vocatur Hamatite Paphlagonica*”⁵¹

În armoriarele de secol XI-XII, *smaltul sinople* era folosit în special de cei care participaseră la cruciade. Confruntarea brutală a celor două lumi, cea creştină şi cea musulmană, n-a împiedicat îmbogăţirea culturală reciprocă a celor două civilizaţii, iar heraldica beneficiază din plin de aceste contacte, o serie de figuri mobile din lumea animală sau lumea păsărilor fiind influenţate în acest sens. Verdele (în heraldică figurat prin haşurare în mod convenţional cu linii diagonale paralele coborând de la dreapta spre stânga) este în acelaşi timp culoarea smaraldului, piatră preţioasă foarte apreciată, heraldica engleză utilizând acest termen pentru descrierea culorii (verde smarald)⁵². William Berry menţionează inclusiv faptul că denumirea *sinople* provine din termenul în latină *synopsis*⁵³ şi de la argila originară din Levant, material folosit la vopsirea scuturilor cu smalt verde.

În construcţia armorialelor verdele mai poate echivala planeta Mercur sau piatra preţioasă smarald, mai ales dacă aceste simboluri nu sunt desenate ca atare⁵⁴ şi se doreşte doar sugerarea lor în mod simbolic. Verdele apare în armoriarele de demnitate ale ordinelor militare, cum ar fi cel al Ordinului Cavalerilor Ospitalieri Sf.Lazăr, (vezi fig.7.)

În Evul Mediu decriptarea însemnelor heraldice ale armeriilor de funcţie, prin decodificarea lor complexă, permitea înţelegerea „cartii de vizită” a posesorului. Acelaşi lucru este valabil şi în cazul armeriilor de domeniu, stăpânirea domenală fiind figurată prin figuri mobile recunoscute ca atare (castelul, turnul crenelat şi cheile reprezentau curtea de justiţie seniorială⁵⁵ sau titlul de castelan). Protopopul Constantin Athanasievics, prin similitudine cu membrii Ordinului

⁴⁶ Bascapè/del Piazza/Borgia 1995, p. 334.

⁴⁷ Bascapè/del Piazza/Borgia 1995, p. 319.

⁴⁸ Căzan 1996, p. 69.

⁴⁹ D’Eschavannes 1886, p. 41–42.

⁵⁰ Morini 1929, p. 8.

⁵¹ D’Eschavannes 1886, p. 41–42.

⁵² Boultel 1902, p. 48.

⁵³ Berry 1828, p. 567.

⁵⁴ Berry 1828, p. 567.

⁵⁵ Bascapè/ del Piazza/ Borgia 1999, p. 193.

Cavalerilor Ospitalieri de Ierusalim Sf.Lazăr, săvârșește fapte de vitejie, fiind în același timp și prelat în districtul Lugoj în anul 1797.

În compoziția stemei familiei Athanaszevics **metalul argint** este utilizat atât la vopsirea câmpurilor din cartierele 2 și 3, dar și la redarea coloritului figurilor mobile din lumea păsărilor, întâlnite în cartierele 1 și 4 ale scutului sfertuit. Ca smalt heraldic metalul argint este redat prin culoarea albă, simbolizând luna, puritatea, inocența, caritatea, clemența, victoria⁵⁶.

În Irlanda medieval regele avea dreptul să folosească 7 culori, druizii 6, iar nobilii doar 4. În Frața albul a fost folosit pentru doliu în familia regală, văduva de St.Luis fiind numită „Blanche” datorită perioadei foarte lungi în care a purtat doliu. Potrivit unui act secret al Parlamentului, în anul 1398, Charles o numea pe mama sa Jeane de Bourbon: *Blanche*⁵⁷. Se pare că acest lucru i-a determinat pe spanioli, mai târziu, să folosească negrul în semn de doliu în cadrul funeraliilor familiilor regale.

În descrierea armoriarelor⁵⁸ culoarea albă se descrie folosind termeni diferiți, în funcție de posesorul stemei. Astfel, dacă este vorba de familia regală, albul în descriere apare cu echivalentul termenului **luna**, dacă este vorba despre familii nobile cu rang egal se folosește termenul **perlă**, iar pentru toate celelalte categorii comune apare cu descrierea simplă **metal argint**. Reprezentarea grafică în heraldică este un câmp gol. Pierre Le Caron, descria detaliat acest metal (argint) în anul 1495, în lucrarea sa *Le Blason de toutes armes et escutz très necessaire, utile et prouffitable a tous nobles seigneurs et prescheurs pour icelles blasonner figure en sept sortes de manieres*, pentru o mai bună înțelegere din partea cititorilor, descriind culoarea folosită „**alb ca spuma laptelui**”⁵⁹.

Alături de negru, albul se află la extremitățile gamei cromatice, semnificând în mod dual, fie absența fie suma culorilor. Vasili Kandinsky⁶⁰ afirma: „*albul, care adesea este considerat o non culoare, constituie un simbol al unei lumi în care toate culorile s-au evaporat...este nimicul înaintea începutului*”. E mai ușor poate acum să înțelegem de ce la început albul a fost culoarea doliului și a giulgiului, nălucile și strigoii fiind descriși în aceeași culoare...

În limbajul divin albul este simbolul **adevărului absolut**⁶¹, **a celui care este** și a cărui existență nu poate fi contestată, fiind esența vieții, Lumina eternă din care vor deriva apoi restul culorilor obișnuite. Limbajul sacru consacră albul robelor magilor și sacerdoților. În Egipt, tiara și veșmintele lui **Osiris**, zeul reînviat, stăpânul lumii viilor și morților, sunt pictate în alb, apoi, miniaturile din Evul mediu și frescele Renașterii îl regăsesc pe **Isus** înveșmântat în aceeași culoare. Limbajul profan asimilează albul inocenței și purității, candidații ce vor parcurge drumul spre inițiere vor primi veșminte albe. Există și astăzi în vechile scrieri religioase expresia: „*fă-te alb*”, în sensul de a te purifica. Și în profețiile sale Daniel vorbește despre zilele ce vor să vină: „*vor fi albe ca neaua*”.

În societățile inițiatice, albul este primul punct de la care pornește inițierea, șorțul dat ucenicului fiind de culoare albă⁶², acesta simbolizând puritatea vieții acestuia și rectitudinea de care a dat dovadă. Masoneria feminină este numită și masoneria albă, aceasta fiind întotdeauna considerată a fi constituită din loje de adopție. Crucea cavalerilor Ordinului St.John este și în prezent de culoare albă, acest tip de simbol fiind consacrat ordinului, dorind să transmiță peste timp istoria acestui ordin militar. (vezi fig.8).

⁵⁶ Bascapè/ del Piazzo/ Borgia 1999, p. 12.

⁵⁷ Eysenbach 1848, p. 16.

⁵⁸ Le Caron 1495, ms. R 19/94.

⁵⁹ Le Caron 1495, R 18/94.

⁶⁰ Vasili Kadinsky este considerat primul artist care a creat opere pur abstracte, folosind culorile ca formă de exprimare a emoțiilor, asemănând adeseori procesul de realizare a unui tablou cu activitatea de compunere a unor partituri muzicale.

⁶¹ Baron de Portal 1837, p. 35.

⁶² Mackey 1914, p. 847-848.

În prezent cunoscute drept *cimier*, ornamentele ce se așezau pe vârful coifului, deși o perioadă lungă de timp au fost facultative, ulterior au ajuns să fie transmise și descendenților. În mod alegoric cimierul reprezenta o acțiune memorabilă, încă din cele mai vechi timpuri războinicii își așezau pe creștet obiecte fantastice pentru a părea mai amenințători în fața dușmanilor. Hercule purta capul leului omorât în peștera din Nemea, descendentul său, Aventinus, păstrând aceeași podoabă de coif⁶³.

Leul, probabil, este una dintre cele mai frecvente figuri folosite în compoziția stemelor sau a cimierelor datorită forței și îndrăzelii sale, reprezentând în esență puterea și suveranitatea. Simbol al regalității, având o forță de temut, era investit la popoarele germanice cu numeroase atribute mitice ce-l reconfirmau drept rege al animalelor, spunându-se depre el că trăiește în munții neștrăbătuți de om și știe să-și ascundă cu dibăcie urmele ștergându-le cu coada⁶⁴.

Leul de aur apare devreme ca simbol heraldic⁶⁵, încă din secolul al 12-lea, o frumoasă redare a acestuia regăsindu-se pe piatra tombală a mormântului lui Geoffrey Plantagenet, conte de Anjou, decedat în anul 1151, strămoșul dinastiei regale de Plantagenet. (vezi fig.9). Arta heraldică fără imaginea leului nu s-ar fi dezvoltat așa cum o cunoaștem astăzi⁶⁶, leul fiind cel mai reprezentat animal utilizat în armoriale, majoritatea animalelor patrupede repetă în mare atitudinile lui⁶⁷.

Adoptarea leului ca simbol pentru cimierul stemei familiei Athanasievici poate sugera conexiunea cu virtuțile militare ale posesorului stemei, cunoscută fiind această interpretare⁶⁸. Cert este că această interpretare a simbolului din cimierul stemei s-a păstrat și în cronica familiei, scrisă de Sofia Athanasievici, strănepoata protopopului Constantin Athanasievici:

Acest protopop a fost un adevărat gentilom, care pentru această faptă măreață nu a vrut să accepte nici un favor oferit, dar care a considerat că el, ca umilul servitor al Domnului și în calitate de preot, a fost obligația lui să ajute cu toate puterile sale concetățenii lui, ba mai mult, să îndrume pe cei rătăciți pe căile greșite, să-i elibere și protejeze de alte păcate și să le indice calea cea bună. Dar protopopul a refuzat orice recompensă material, chiar și o moșie drept preț pentru osteneala lui- ce pe aceea vreme ar fi putut ușor s-o obțină. Constantin Athanasievici a fost înobilat în anul 1804, printr-un decret semnat de împăratul Francisc al II-lea de Habsburg, pentru credință și servicii fidele. În blazonul familial ar fi o insignă, cred că-i un leu, care pe aceea vreme s-a dat pentru vitejie și curaj milităresc⁶⁹.

Simbolurile și-au acumulat înțelesurile în timp, în sute de ani⁷⁰. Utilizate în heraldică, simbolurile au transformat-o într-o veritabilă bază de date alternativă pentru realitățile politice, sociale și culturale ale epocilor istorice. Prin urmare, heraldica poate fi utilă pentru bibliografia istorică regăsită în biblioteci, arhive, pentru codicologie și pentru istoria culturii în general⁷¹.

Informațiile cuprinse în diploma de înnobilitare cu blazon acordată protopopului ortodox Constantin Athanasievici și descendenților acestuia, document emis de cancelaria imperială la începutul secolului XIX, aduc noi date necesare în reconstituirea momentelor semnificative din viața comunității bănățene în imperiul habsburgic.

⁶³ D'Eschavannes 1880, p. 198–19.

⁶⁴ Mettra 1983, p. 3.

⁶⁵ Fox-Davies 1909, p. 62.

⁶⁶ Fox-Davies 1909, p. 172.

⁶⁷ Tabac 2008, p. 43.

⁶⁸ Biedermann 2004, p. 275; Feneșan 2007, p. 42.

⁶⁹ *Istoriografia famililor ATHANASIEVICI și BESAN/BEJAN din LUGOS/LUGOJ scrisă de Sofia Athanasievici (cumnata notarului Mihail Bejan) în anul 1928, pentru nepoata sa Cornelia (Madi) Bejan 1870–1950 (fica lui Mihail Bejan), căsătorită Ertl, manuscris aflat în posesia familiei, f.d., f.14.*

⁷⁰ Fontana 1994, p. 21.

⁷¹ Marucchi 1964, p. 29–95.

Izvoare inedite:

Diploma imperială de înnobilare cu blazon acordată de împăratul Francisc al II-lea în data de 10 februarie anul 1804, la Viena acordate protopopului Constantin Athanasievics și descendenților, pentru servicii fidele aduse coroanei din *Colecția particulară a descendenților direcți ai familiei nobiliare Athanasievici Bejan*. Original, pergament, l. latină, sigiliu în ceară roșie, atârnat în cutie de metal cu capac.

Istoriografia famililor ATHANASIEVICS și BESAN/BEJAN din LUGOS/LUGOJ scrisă de Sofia Athanasievici (cumnata notarului Mihail Bejan) în anul 1928, pentru nepoata sa Cornelia (Madi) Bejan 1870–1950 (fiica lui Mihail Bejan), căsătorită Ertl. Manuscris dactilografiat, din Colecția particulară a descendenților direcți ai familiei nobiliare Athanasievici Bejan, 11 file.

Bibliografie:

- Áldásy 1941 = Antal Áldásy, *A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címjegyzéke II. Címereslevelek 7, kotet 1801–1825*, Budapesta 1941.
- Andrassy 1913 = Gyula Andrassy, *Maghyarország Cimeres Konyve (Liber armorum hungariae)*, Budapesta, 1913.
- Bascapè/ del Piazzo/ Borgia 1999 = Giacomo Bascapè, Marcello del Piazzo con la cooperazione di Luigi Borgia, *Araldica publica e private medievale e moderna, Le variazioni degli stemmi comunali*, Roma, 1999.
- Berry 1828 = William Berry, *Enciclopedia Heraldica – Complete dictionary of Heraldry*, vol. I, 1828.
- Biedermann 2004 = Hans Biedermann, *Knaus Lexicon der Symbole*, München, 2004.
- Bockler 1688 = G.A. Bockler, *Ars Heraldica*, 1688.
- Boultel 1902 = Charles Boultel, *English heraldry* (seventh edition), 1902.
- Bouton 1887 = Victor M. Bouton, *Nouveau traité des armoiries ou La science et l'art du blason expliqués*, 1887.
- Le Caron 1495 = Pierre Le Caron, *Le Blason de toutes armes et escutz très nécessaire, utile et prouffitable a tous nobles seigneurs et prescheurs pour icelles blasonner figure en sept sortes de manieres*, 1495
- Cavaler de Pușcariu 1892 = Ioan Cavaler de Pușcariu, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, Vol. I Sibiu, 1892 și Vol. II, Sibiu, 1895
- Cernovodeanu 1977 = Dan Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România*, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1977
- Căzan 1996 = Ileana Căzan, *Imaginar și simbol în heraldica medievală*, Editura Silex, București, 1996
- Claude/ Menestrier 1662 = P. Claude, F. Menestrier, *L'Art des emblems*, Lyon, 1662
- Ehrler 1982 = Johan Jakob Ehrler, *Banatul de la origini până acum (1774)*, Timișoara, 1982
- D'Eschavannes 1880 = Jouffroy D'Eschavannes, *Traité complet de la science du blason*, Paris 1880
- Eysenbach 1848 = G. Eysenbach, *Histoire du blason et science des armoires*, 1848
- Feneșan 2007 = Costin Feneșan, *Diplome de înnobilare și blazon din Banat, secolele XVI–XVII*, Editura de Vest, Timișoara, 2007
- Fontana 1994 = David Fontana, *The secret language of Symbols: A visual key to symbols and their meanings*, Chronicle Books, San Francisco, 1994
- Fox-Davies 1909 = Arthur Charles Fox-Davies, *A Complete Guide to Heraldry*, London, 1909
- de Genouillac 1889 = H. Gordon de Genouillac, *L'art Heraldique*, Paris 1889

J.Flavius, Book III,
Chapter 6 = Josephus Flavius, *Antiquities of the Jews*, Book III, Chapter 6/ Concerning the tabernacle which Moses built in the wilderness for the honor of god and which seemed to be a temple

Manea 2016 = Patricia MANEA, *Atlasul familiei nobiliare Athanasievici-Bejan/Atlas de geometrie sacră*, Editura Nestor, 2016

Mackey 1914 = Albert G .Mackey, *An Encyclopadia of Freemasonry and It's kindred sciences*, 1914

Marucchi 1964 = Adriana Marucchi, "*Stemmi di possessori di manoscritti conservati nella Biblioteca Vaticana*", în *Mélanges Eugène Tisserant*, VII, Biblioteca Apostolica Vaticana Studi e Testi 237 (1964)

Mettra 1983 = Claude METTRA, *Les Animaux et l'histoire. Le lion*, în "Historia", 1983, Paris.

Morini 1929 = Ugo MORINI, *Araldica*, Firenze, 1929

Nagy 1899 = Ivan Nagy, *Családtörténeti értesítő, Czimerekkel és leszármazási táblákkal*, Budapesta 1899

Palizzolo Gravina Vincenzo
1871–1875 = Palizzolo Gravina Vincenzo, *Il blasone in Sicilia ossia, Raccolta araldica*, Palermo, 1871–1875

Pastoreau 1976 = Michel Pastoreau, *Les Armoiries*, Brepols, 1976

baron de Portal 1837 = Frédéric baron de Portal, *An essay on symbolic colours, in antiquity, the middle ages and modern times*, Paris 1837

Szentkláray 1879 = Jenő SZENTKLÁRAY, *Száz év Dél – Magyarország újabb történetéből 1779-napjainkig* (O sută de ani din istoria Ungariei de Sud de la 1779 până astăzi), I, Timișoara, 1879, p. 405.

Șipoș 2002–2003 = Ibolya Șipoș, *Încorporarea Banatului la Ungaria*, în "Analele Banatului" S.N., X-XI 2002–2003.

Strudza Săucești 1974 = Marcel Strudza Săucești, *Heraldica.Tratat tehnic*, Editura Științifică, București, 1974

Suciu 1968 = I. D. Suciu, *Revoluția de la 1848–1849 în Banat*, București, 1968.

Tabac 2008 = Silviu Andrieș Tabac, *Introducere în heraldică. Noțiuni generale și întregiri la armorialul teritorial românesc*, Editura Universității din București, 2008.

Vinulescu 1936 = Gheorghe Vinulescu, *Privilegiile românilor din cele opt districte bănățene*, în vol. "Fraților Al. și I. Lapedatu la împlinirea vârstei de 60 de ani", Imprimeria Națională, București 1936.

Weale 1845 = J. Weale traduce în anul 1844 lucrarea autorului Frédéric baron de Portal (*An essay on symbolic colours, in antiquity, the middle ages and modern times*), publicând-o la Londra în anul 1845 în volumul III "Quarterly Papers on Architecture"

FROM THE WORLD OF THE BANAT ELITES. THE DIPLOMA AND SYMBOLISM OF
THE COAT GRANTED TO THE ARCHPRIEST CONSTANTINE ATHANASIEVICS
(Abstract)

One of the main difficulties faced by a historian interested in decryption of colors is their originality. At present, when we analyze an artwork or past images of manuscripts or blazons, we do not see the colors in their original state, but the color shade that time has prepared. Even if a successful restoration preserves a good chromaticity of the colors used, one might overlook an important aspect: the action of time on color is itself a research, the great masters being aware of the fact that the pigments used and the

colors will evolve Will transform ... Moreover, the lighting conditions in the past are very different from the current ones, and the perception of color as it is today, if we have a source of electric light, is different from the one the author himself had, Creator in the light of candles, candles, oil lamps, etc.

In the case of blazons, metals and colors (enamels) pass through the same test of time, the help given to historical research and heraldic interpretation is provided by the specific terminology in the description of the armor. The challenge of the time of the historian remains to be constituted by the understanding of the symbolism of the enamels and heraldic figures interpreted correctly in the context of the evolution of heraldic insignia.

The study of heraldry art in the autonomous Principality of Transylvania and Banat during the period of Habsburg rule, which was little developed in our country, has been and will remain an open challenge for historical research.

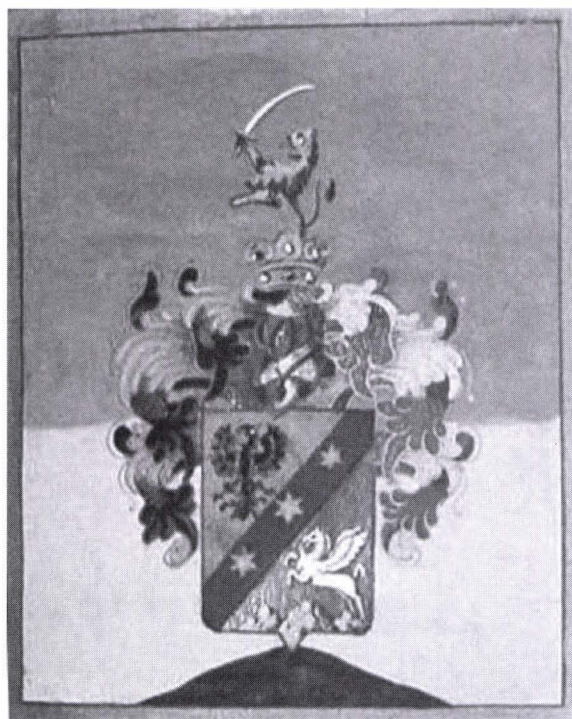

Fig. 1. Stema conferită prin diploma imperială din 26 iulie 1792 senatorului de Novisad, Eftim Athanaszievich şi descendenţilor: Tódor, Eufémia, Katalin, Alka, Makrena, Anna – miniatură din *Cartea Regală*, nr. 56, 1792, p. 209–213 (Link: <https://archives.hungaricana.hu/en/libriregii/>, pagină consultată în data de 6 februarie 2016).

Fig. 2. Blazonul în original, acordat protopopului Constantin Athanasievics şi descendenţilor împreună cu Diploma de înnoobilare, la data de 10 februarie 1804, ambele din *Colecţia particulară a descendenţilor direcţi ai familiei nobiliare Athanasievici Bejan*, mss., pergament

Fig. 3. Blazonul acordat de împăratul Leopold I o dată cu diploma de înnobilare lui Stephano Pataky la data de 21 iulie 1662, publicat în Revista *Genealogiai Füzetek*, apărută la Cluj, An.1903, nr.4, p. 55

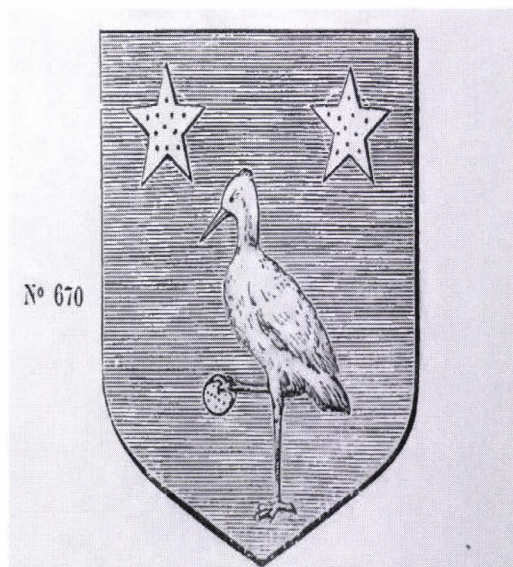

Fig. 4. Imagine din Victor M. Bouton, *Nouveau traité des armoiries ou La science et l'art du blason expliqués*, 1887, p. 440, fig.670.

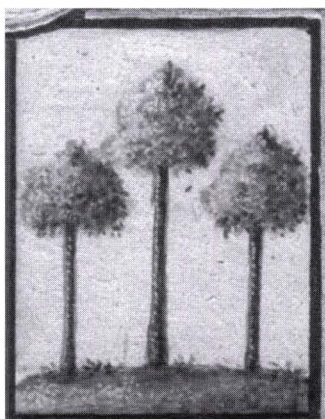

Fig. 5. Imaginea arborilor în smalt sinople din compoziția blazonului acordat cu ocazia înnobilării familiei Athanasziewics.

Fig. 6. Portret cu stema și însemnele Gregory XIV, anul 1590, publicate în G.Bascape, M.del Plazzo, L.Borgia, *Araldica publica e private medievale e moderna, Le variazioni degli stemmi comunali*. Roma, 1999, p. 316.

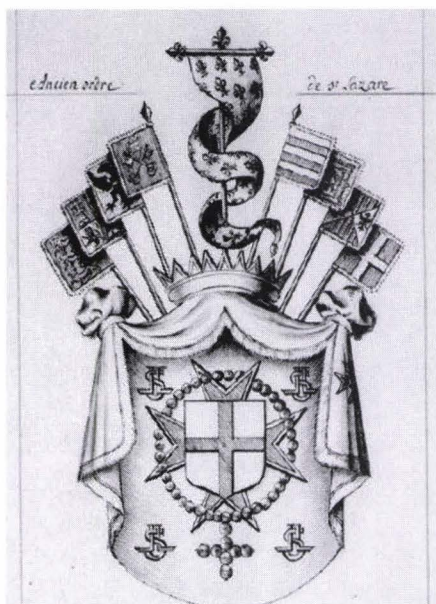

Fig. 7. Imaginea blazonului Ordinului Cavalerilor Ospitalieri de Ierusalim
Sf.Lazar, Bibliothèque nationale de France ms. ms. 23135, f.a. 4.

Fig. 8. Bijuteria membrilor Ordinului Cavalerilor
Ospitalieri St. John de Ierusalim.

Fig. 9. Imaginea pietrei tombale, mormântul lui Geoffrey Plantagenet, conte de Anjou, din
lucrarea autorului Arthur Charles Fox-Davies, *A Complete Guide to Heraldry*, p. 62.